

**Юрій Зайцев,
Олександра Москаленко**

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ

Досліджено причини, фактори і процеси становлення сучасної політичної економії. Проаналізовано характер і спрямованість змін у парадигмі вивчення складних і надскладних соціально-економічних процесів в умовах трансформації технологічного способу виробництва, ускладнення взаємозалежності окремих сфер і підсистем метасистеми. Розглянуто деякі внутрішні субстанційні фактори збереження ключових ознак архітекtonіки предмета класичної політичної економії в оновленому предметі політичної економії сучасного суспільства.

Ключові слова: динамізація; статичні та динамічні системи; статичний і динамічний підхід; мейнстрим; неолібералізм; доцентрові інтеграційні процеси; інноватизація економіки; трансформація інституційних форм; функціонально-факторний аналіз; філософський, системний, цивілізаційний підхід; предметне поле політико-економічних досліджень; парадигмальні зміни; інституційні суспільні форми; перетворені форми; сучасна політична економія.

JEL: A100; B410.

Останніми роками відчутно зріс інтерес фахівців різних сфер економічного і політичного життя до результатів системного політико-економічного осмислення закономірностей, тенденцій, перспектив економічного і соціального розвитку суспільства, природи суперечностей, що виникають у цьому процесі, принципів і форм ефективної взаємодії суб'єктів господарського життя. На наш погляд, такий інтерес активізований динамізацією процесів, що ускладнюють умови ухвалення рішень суспільством і в суспільстві. Це свідчить про неспроможність сучасного мейнстриму, неолібералізму аналізувати глибинні суперечності, а отже, відтворити об'єктивну картину причин постійних потрясінь глобальної економічної, соціальної та господарської систем капіталізму. Про це йдеться в численних публікаціях як західних, так і вітчизняних економістів-теоретиків¹.

Зайцев Юрій Кузьмич (zyk3000@rambler.ru), д-р екон. наук, проф.; заступник завідувача кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Москаленко Олександра Миколаївна (alexmoskalenko@ukr.net), д-р екон. наук; професор кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

¹ Див. напр.: *Корнаї Я.* Размышления о капитализме. – М., 2012; *Кругман П.* Кредо либерала. – М., 2009; *Колодко Г.В.* Глобализация, трансформация, кризис – что дальше? – М., 2011; *Крауч К.* Странная не-смерть неоллиберализма. – М., 2012; *Гриценко А.А.* Социально-экономические трансформации: перспективы политэкономического исследования; *Тарасевич В.Н.* О широком смысле и предметном пространстве современной неолитической экономики; *Зайцев Ю.К.* К вопросу определения системы институциональных координат предмета и методологии современной политической экономики // Политэкономия: социальные приоритеты.

Динамізація стає невід'ємною формою доцентрових процесів об'єднання національних економік у світовий економічний простір; усупільнення виробництва і праці, якісних змін у її характері, змісті, ролі та функціях; інноватизації економіки і соціального середовища на основі системних якісних змін у технологічних способах виробництва; трансформації інституційних форм функціонування і розвитку сучасної метасистеми та її складових.

Усі ці якісно нові за своєю природою процеси не можуть бути пізнані за допомоги функціонально-факторного аналізу², який притаманний мейнстриму і базується фактично на статичному підході до розуміння субстанційних основ функціонування економіки і суспільства, натомість практично всі соціальні системи (в тому числі економічні) є динамічними. На відміну від статичних систем, у яких взаємовиключаються "мінливість (розвиток) і сталість (збереження)", "динамічні системи їх взаємопередбачають" (Ильин, 2003). За цих умов засадничим методологічним підходом³ у дослідженнях економічних систем, безперечно, може бути лише динамічний підхід, сутність якого сформулював М. Кондратьєв. На його думку, "...динамічна точка зору розглядає економічні явища у процесі зміни економічних елементів та їх співвідношень... Відтак якщо для статичної основною категорією аналізу є категорія незмінюваності, тотожності..., то для динаміки основною категорією буде категорія зміни, різниці та у зв'язку з цим концепції процесу зміни елементів та їх зв'язку" (2002. С. 17).

Як зазначають сучасні дослідники, принципова відмінність динамічного підходу від статичного полягає в тому, що "економічна статика вивчає допустимі та раціональні стани економіки", натомість економічна динаміка "досліджує процеси, тобто послідовності станів і переходи від одних станів до інших, визначаючи, таким чином, можливі та кращі траєкторії розвитку модельованої економічної системи" (Шимко, 2004. С. 182). Осягнення сутності та головних відмінностей динамічного підходу в дослідженнях складних і надскладних соціально-економічних систем від підходу статичного дозволяє не лише зрозуміти принципи і перспективи життєвого циклу будь-якої економічної системи, напрями розвитку і можливості політичної економії як науки в сучасних умовах, але й визнати необхідність постійної внутрішньої трансформації архітекτονіки її предмета, критеріальні ознаки нової парадигми і межі розширення предметного поля політико-економічних досліджень⁴. Зокрема, парадигмальні зміни

Материалы Первого международного политэкономического конгресса. – Т. 1. От кризиса к социально ориентированному развитию: реактуализация политической экономии. – М., 2013; Политическая экономия: прошлое, настоящее, будущее: Монография. – К., 2014; Зайцев Ю.К., Савчук В.С. Сучасна політична економія (проблеми та інституціональне поле предмета і методології досліджень). – К., 2011; Ещенко П.С. Куда движется глобальная экономика в XXI веке? – К., 2012; Бузгалин А.В., Колганов А.И. Пределы капитала: методология и онтология. Реактуализация классической философии и политической экономии (избранные тексты). – М., 2009; Мусихин Г.И. Очерки теории методологий. – М., 2013.

² Одна з принципових відмінностей функціонально-факторного методу від сутнісного (якісного) дослідження соціально-економічних відносин полягає в тому, що воно передбачає аналіз усіх категорій не з точки зору вертикального причинно-наслідкового зв'язку, а в їх взаємодії як рівнозначних категорій.

³ Підхід як поняття, напрям, інструмент у системі методів наукового дослідження являє собою дію (або комплекс дій), спрямовану на визначення ключових цілей, принципів, інструментів аналізу економічних явищ і процесів. Передбачає формування відповідної парадигми і методології дослідження цих явищ. Визначає ставлення дослідника до сутності та ролі певних економічних і позаекономічних підсистем у досягненні синергетичного ефекту від їх взаємодії для всієї метасистеми.

⁴ Поле предмета сучасної політичної економії ми уявляємо як простір економічних досліджень, відносно відокремлений від інших наук специфікою сукупності про-

у структурі цілей, об'єктів і в системі методів сучасних політико-економічних досліджень пов'язані зі значними якісними змінами в технологічному способі виробництва, в системі економічних відносин, із змінами інституційних суспільних форм функціонування економічної та господарської систем (наприклад, перехід від індустріального до постіндустріального, інформаційного типу виробництва і суспільства). Будь-яка парадигма досліджень на кожному історичному етапі розвитку економіки і суспільства виконує роль "дисциплінарної матриці" (Т. Кун), яка пропонує досліднику дотримуватися певних меж предметного поля науки, норм, правил, алгоритму проникнення в сутність економічних явищ і процесів. Так, на наш погляд, дослідження закономірностей і проблем становлення і функціонування постіндустріальної моделі економічного розвитку в умовах глобалізації, особливостей інституційних форм адекватної такій моделі соціальної системи пов'язане, насамперед, із визначенням специфічних критеріальних ознак сукупності методів, за допомоги яких, власне, і може відбутися процес пізнання цієї складної "аналітичної конструкції", "нового принципу соціотехнічної організації та нового способу життя" (Белл, 1998).

Визначальною ознакою парадигми таких досліджень є *нова філософія* поглядів на сутність і характер змін, що відбуваються в житті світового суспільства, його економічній системі, в окремих національних системах. Основою цієї філософії є факт "завершення автономії економіки, підпорядкування економічної функції соціальним цілям" (Белл, 1999) і водночас зростання загрози стрімкого поширення соціальної депривації та "соціальної відчуженості" в інституційному полі індустріального типу економіки і суспільства у XX столітті. Усвідомлення потреби пошуку принципово нових шляхів розв'язання провалів ринку і держави, адекватних їм механізмів та інструментів прийшло далеко не одразу як до політиків, так і до дослідників-теоретиків. Пояснити це можна лише одним – відсутністю у висхідній концептуальній схемі економічних досліджень філософського підходу, погляду, який передбачає системність уявлень про оточуючий світ, виходить із його цілісності в будь-яких проявах, отже, з визнання реального існування взаємозалежності, взаємопроникнення його складових, що, власне, і створює передумови для певного позитивного або негативного синергетичного ефекту у процесі функціонування і розвитку суспільства як метасистеми.

Філософський підхід до аналізу економічних проблем дозволяє сформулювати систему поглядів на закономірності розвитку економічних систем, визначити місце цих систем в оточуючому їх світі, акцентувати увагу на ролі людини як цілісного суб'єкта суспільного життя, а не лише як людини економічної. За такого підходу поглиблюється пошук найефективніших мотивів індивіда до праці не тільки у сфері матеріальних важелів впливу, а і через використання неформальних інститутів – ціннісно-естетичних, соціально-політичних, культурологічних, що визначають ставлення людини до людини і до навколишнього світу.

Досліджуючи сутність інституційних основ економічних і соціальних процесів, слід виходити з розуміння того, що всі вони пов'язані з діяльністю

блем дослідження, якісною спрямованістю цілей дослідження, очікуваними результатами. Якщо простір, у якому працюють політекономі, є багатозаровим, багатовимірним, доступним представникам інших наук і напрямів, то специфіка проблем аналізу, очікуваних результатів, спрямованість цілей дослідження, безперечно, є ексклюзивними, оскільки пов'язані з проникненням у сутність економічних явищ і процесів із визначенням у них місця і ролі не просто людського ресурсу і навіть не економічної людини, але людини багатфункціональної, полісистемної, здатної до розвитку своїх інноваційних функцій, форм самореалізації, що далеко виходять за межі економічних потреб та інтересів.

людини, індивіда. Принципова особливість функціонування індивідів у системі та, зокрема, в суспільному виробництві полягає в тому, що вони, виступаючи кінцевим результатом виробництва, перебувають у постійному власному русі, під час якого "оновлюють самих себе такою самою мірою, якою вони оновлюють створюваний ними світ багатства" (Маркс, Енгельс. Т. 46. Ч. II. С. 222), визначаючи й опосередковуючи таким чином усі соціальні процеси: економічні, політичні, духовні тощо. Людину як соціальну істоту вважають універсальним компонентом будь-якої соціальної й економічної системи, оскільки вона є "елементарним носієм соціальної системної якості" (Афанасьев, 1980), містить в собі як індивідуальність, за словами Г. Гегеля, безліч відносин і зв'язків⁵, чого, власне, не розуміють і не враховують у своїх моделях економічного розвитку і подолання кризових явищ представників мейнстріму і неоліберали загалом.

Оскільки суспільство, так само, як і людина, є цілісною, багатосутнісною, багатовекторною системою зі складною структурою, якій притаманні загальні закономірності розвитку, сучасна політична економія в дослідженнях складних і надскладних соціально-економічних систем має спиратися на системну парадигму, яка створює реальні можливості для політико-економічного аналізу закономірностей та механізмів взаємовпливів різних систем і підсистем, що визначають стан, можливості, динаміку і перспективи соціально-економічного розвитку суспільств, верств населення, окремої людини. До речі, на думку Я. Корнаї, увага дослідників, які керуються системною парадигмою, має бути сфокусована не на економічних, політичних або культурних подіях і процесах як таких, "а на більш постійних інститутах, усередині яких ці події та процеси виникають і які здебільшого визначають курс їх розвитку" (Корнаї, 1999. С. 86). До таких інститутів, на наш погляд, насамперед, слід віднести економічні та соціальні відносини, відносини власності, зокрема, інтелектуальної, економічні та соціальні закони розвитку, мотиваційні системи, в тому числі такі специфічні, як економічна свобода, соціальна справедливість, соціальне партнерство, соціальна конкуренція, соціальна відповідальність, громадянське суспільство тощо.

Останнім часом значного поширення набуває використання цивілізаційного підходу до аналізу закономірностей функціонування і трансформації складних соціальних систем, зокрема економічних. Це зумовлено ускладненням механізмів функціонування сучасних метасоціальних систем, у яких дедалі більший вплив на економічний розвиток починають справляти позаекономічні фактори. Пояснити такий вплив за допомогою суто економічних підходів, на основі визнання ключової ролі лише технологічних змін у суспільному виробництві у принципі неможливо. Так само спроби розв'язувати економічні проблеми тільки економічними методами, на основі традиційних схем економічного аналізу в умовах сучасного рівня розвитку суспільства не можуть дати позитивних результатів. *По-перше*, взаємодія, взаємовплив економічної, соціальної, екологічної та інших сис-

⁵ В умовах трансформації економічних систем під впливом НТР, економічних і соціальних факторів філософія поглядів щодо місця і ролі людини в системі суспільного виробництва, її функцій, мотивів діяльності значно поглиблюється. Це виявляється, зокрема, в новій інституційній формі визначення сутності людини – людини інституційної. Як бачимо, філософське розуміння Гегелем багатомірності сутності та потреб людини знаходить своє підтвердження і розвиток за переходу суспільства й економічної системи до нової якості умов їх функціонування і відтворення. Отже, ігнорувати таке розуміння місця і ролі кожної окремої людини в суспільстві, в економічному житті не тільки не етично, але й не прагматично і небезпечно, оскільки найбільш раціональні економіко-математичні моделі економічного розвитку країни в посттрансформаційний період дедалі більше наражатимуться на проблеми неадекватності цілей країни і системи мотивації залучення громадян до їх реалізації.

тем, які забезпечують існування і розвиток суспільства, є таким глибоким, що без урахування законів і механізмів цієї взаємодії неможливо забезпечити формування механізму управління економічними процесами на макро- і макрорівнях. *По-друге*, щоб зрозуміти об'єктивність такої взаємодії, іноді потрібен розрив міжсистемних оболонок між окремими гуманітарними науками і використання їх потенціалу для системного з'ясування суті процесів, що відбуваються в економіці та суспільстві, створення нових концептуальних схем їх дослідження, визначення відповідних цілей економічної політики та інструментів їх реалізації.

Розв'язати таке коло проблем у методології дослідження складних економічних і соціальних систем можна за допомоги сучасної цивілізаційної парадигми і цивілізаційного підходу (безперечно, у взаємодії з іншими підходами), які забезпечують якісно нову спрямованість думки дослідників у побудові вихідної концептуальної схеми і моделі постановки проблем і методів їх розв'язання. Засадами принципами такої спрямованості є, *по-перше*, філософське уявлення про історичний розвиток як процес "просування" людського суспільства, що складається із взаємодіючих цивілізацій", яким притаманний власний шлях історичного розвитку, отже несприйняття "відомого принципу формаційної парадигми про обов'язковість проходження кожним суспільством однакових етапів історичного розвитку" (Шульдин, 2001. С. 5); *по-друге*, визнання концептуального цивілізаційного підходу, згідно з яким "розвиток кожної країни і кожного етносу являє собою послідовне проходження ними стадій формування, розквіту і занепаду за збереження на всіх цих стадіях деяких властивих країні та етносу якісних – "цивілізаційних" характеристик (насамперед ціннісно-культурного плану)" (Шульдин, 2001. С. 3).

У зв'язку зі сказаним можна зауважити, що однією з особливостей етапу переходу від індустріальної цивілізації до постіндустріальної стало формування системи загальнолюдських цінностей, на засадах визнання яких лише й можна сформулювати систему цілей економічного розвитку і механізм узгодження інтересів різних суб'єктів економічної діяльності та соціальних груп.

Процес формування і реалізації загальнолюдських цілей і цінностей на базі економічного розвитку пов'язаний із проблемами відсутності адекватного сприймання їх у різних країнах і регіонах планети внаслідок різних технологічних способів виробництва і різних цивілізаційних підходів до розуміння функцій економічного розвитку в житті суспільства. Така неоднозначність у розумінні природи і призначення економічного розвитку породжує не тільки протистояння, гостру конкуренцію країн, регіональних об'єднань тощо, але й феномен "цивілізаційного перевербування, війн за зміну і перетворення ідентичності" (Громыко, 2006. С. 49). Ці тенденції роблять надзвичайно актуальним застосування в політико-економічних дослідженнях *цивілізаційної парадигми, цивілізаційного підходу*. В інший спосіб зрозуміти внутрішні важелі забезпечення сталого економічного розвитку на планеті, рівноваги у складній системі наднаціональних, регіональних, національних, групових та індивідуальних інтересів неможливо, отже, неможливо визначити принципи системи мотивації в діяльності основних гравців у глобалізованій економіці, які б стримували їх від надмірної агресії, порушення інституційної конституції, що склалася в системі економічних і політичних відносин останніми десятиліттями.

Таким чином, цивілізаційний підхід у сучасній методології економічних досліджень можна визначити, посилаючись на думку видатного теоретика ХХ століття Карла Поланьї, як базовий, фундаментальний підхід, згідно з яким економіка є "вбудованим інститутом", отже, її доцільно аналізу-

вати лише в контексті всієї сукупності культурних традицій і суспільних відносин даного суспільства” (Розинская, 2010. С. 18).

Розвиток і ускладнення інституційних форм функціонування соціально-економічних відносин, їх постійна трансформація, яка знаходить своє відбиття в появі нових форм прояву і функціонування капіталу і праці (людський, інтелектуальний, соціальний, культурний, політичний капітал; інтелектуальна, матеріальна і нематеріальна, творча праця тощо), їх взаємозв'язку і взаємозалежності (соціальне партнерство, виробнича демократія, корпоративне громадянство, корпоративна відповідальність, державно-приватне партнерство тощо), посилюють роль політичної економії в аналізі сутності процесів, що відбуваються в суспільстві, в пошуку рішень, які сприяють усуненню суперечностей соціально-економічного характеру в економічних системах, а отже, розвитку технологічного способу виробництва, реалізації поточних і стратегічних потреб людини і людства. Згадані вище процеси стають підставою і фактором розуміння й аргументації причин збереження єдності, спадковості на шляху розвитку політичної економії від класичної до сучасної, а насамперед, збереження ключових ознак сутності та змісту її предмета за всіх діалектичних, часом не одразу зрозумілих його трансформацій⁶.

На підтвердження конструктивного характеру цієї тези можна сформулювати таку аргументацію: ускладнення інституційних форм функціонування економічних і соціальних систем, посилення залежності різних складових метасистеми, пізнання закономірностей існування якої з метою системного розуміння рушійних механізмів ефективного функціонування економічної системи в умовах її якісної трансформації викликає до життя розширення і поглиблення предметного поля сучасної політичної економії, ускладнює його структуру, мету і методологію пізнання. Проте таке розширення й ускладнення предмета політико-економічних досліджень безпосередньо пов'язане і перебуває в діалектичній єдності з попередніми етапами розвитку політичної економії, зокрема, з теорією К. Маркса про перетворені форми.

Саме Маркс у політико-економічному дослідженні законів і закономірностей становлення, функціонування і розвитку капіталістичного способу виробництва, економічну основу якого складає ринкове господарство, впроваджує в широкий науковий обіг поняття "перетворені форми"⁷,

⁶ Так, наприклад, Д. Сорокін зазначав: "Політична економія може позбавитися статусу галузі наукового знання, лише якщо буде доведено, що зв'язків, які вона вивчає, не існує або що вони для свого пізнання потребують принципово іншого, ніж той, який є в розпорядженні політичної економії, наукового інструментарію. Отже, необхідно з'ясувати: чи існує в об'єктивній реальності той предмет (об'єкт) дослідження, який може бути науково засвоєний винятково в рамках політико-економічного підходу?" (2001. С. 79). Із цього приводу відомий теоретик, дослідник методологічних проблем розвитку політичної економії М. Воєйков підкреслював, що "це справді є найголовнішим. Питання впирається у предметне поле політичної економії. Змінилося воно чи ні? І чи може наука змінюватися до невпізнання, що, по суті, означатиме її зникнення?" (2014. С. 8).

⁷ Згадаємо його вчення про двоїстий характер праці, втіленої в товарі. Два полюси виразу вартості: відносна форма вартості та еквівалентна форма; грошова форма; перетворення грошей на капітал; суперечності загальної форми; процес праці та процес зростання вартості; виробництво відносної додаткової вартості; перетворення вартості, відповідно, і ціни, робочої сили на заробітну плату; перетворення додаткової вартості на капітал; метаморфози капіталу та їх кругообіг; перетворення додаткової вартості на прибуток і норми додаткової вартості на норму прибутку; перетворення прибутку на середній прибуток; перетворення товарного капіталу і грошового капіталу на товарно-торговий капітал і грошово-торговий капітал (купецький капітал) тощо.

підкреслює необхідність їх глибокого осмислення для розуміння сутності процесів функціонування і розвитку капіталістичної економіки, природи її суперечностей, можливих варіантів їх розв'язання.

Учення К. Маркса про перетворені форми найповніше розкриває свою сутність і значення саме сьогодні, коли в реальному житті постійно виникають і знаходять свій розвиток дедалі нові форми прояву і реалізації глибинної сутності та змісту економічної діяльності людини і суспільства, тих чи тих процесів, потреб та інтересів, суперечностей, категоріальних інструментів пізнання законів економічного і соціального розвитку.

Динамічний розвиток і постійне зростання кількості перетворених форм стає однією з причин ускладнення пізнання економічної та соціальної дійсності (Бурдьє, 2002), її суперечностей, проблем існуючої системи мотивації до праці, до економічної діяльності homo electronicus, що веде до ускладнення механізмів управління економікою і суспільством.

За цих умов, існуючими межами предмета класичної політичної економії, звичайно, не обійтись, необхідно говорити про нову парадигму політико-економічних досліджень, про збагачення методології, зокрема, про цілісну (фактично міждисциплінарну) систему специфічних підходів у так само цілісному системному аналізі економічних явищ і процесів як процесів надскладного характеру і форми внаслідок взаємопроникнень і взаємовпливів різних інституційних форм. Таке розуміння специфіки методології політико-економічних досліджень дозволяє говорити про цілком природний розвиток змісту й архітекtonіки предмета сучасної політичної економії, про необхідність конкретної диференціації її єдиного предмета у зв'язку з певною автономізацією окремих напрямів її досліджень. Утім, вважаємо, можна говорити, що сучасна політична економія, відбиваючи у своєму предметі та методології новий рівень і якість завдань пізнання природи законів руху сучасної економіки і суспільства, зберігає гносеологічний, ідеологічний і духовний зв'язок із політичною економією класичною. Це може бути зафіксовано у пропонованому визначенні предмета сучасної політичної економії, який пов'язаний із дослідженнями закономірностей становлення і наслідків трансформації людського капіталу в капітал соціальний та інтелектуальний, суті, змісту та інституційних форм трансформації соціально-економічних відносин під впливом змін у технологічному способі виробництва, тенденцій, принципів формування моделей мотивації, що забезпечить гармонізацію інтересів і соціально-економічний розвиток суспільства на віддалену перспективу. Така спрямованість досліджень є, на наш погляд, пріоритетом сучасної політичної економії.

Література

- Афанасьев В.Г. (1980) Системность и общество. М.: Политиздат.
 Белл Д. (1998) Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования. М.: Academia; Наука.
 Белл Д. (1999) Грядущее постиндустриальное общество. М.: Academia.
 Бузгалин А.В., Колганов А.И. (2009). Пределы капитала: методология и онтология. Реактуализация классической философии и политической экономии (избранные тексты). – М.: Культурная революция.
 Бурдьє П. (2002) Формы капитала // Экономическая социология. № 5. С. 60–74.
 Воейков М. И. (2014) Политическая экономия: очерки и этюды. СПб: Алетейя.
 Геец В.М., Тарасевич В.Н. (ред.) (2014). Политическая экономия: прошлое, настоящее, будущее: Монография. К.: ЦУЛ.
 Гриценко А.А. (2013). Социально-экономические трансформации: перспективы политэкономического исследования // Политэкономия: социальные приоритеты. Материалы Первого международного политэкономического конгресса. Т. 1. От кризиса к социально ориентированному развитию: реактуализация политической экономии. М.: ЛЕНАНД.

- Громыко Ю.В. (2006) Антропология политической идентичности. Самоопределение "рашинэ" в глобальном мире. Территориальное развитие, транснациональные русские корпорации и идентичность. М.: АРКТИ.
- Ещенко П.С., Арсеев А.Г. (2012). Куда движется глобальная экономика в XXI веке? К.: Знання України.
- Зайцев Ю.К. (2013). К вопросу определения системы институциональных координат предмета и методологии современной политической экономики // Политэкономия: социальные приоритеты. Материалы Первого международного политэкономического конгресса. – Т. 1. От кризиса к социально ориентированному развитию: реактуализация политической экономики. М.: ЛЕНАНД.
- Зайцев Ю.К., Савчук В.С. (2011). Сучасна політична економія (проблеми та інституціональне поле предмета і методології досліджень). К.: КНЕУ.
- Ильин В.В. (2003). Философия истории. М.: Изд-во Моск. ун-та.
- Колодко Г.В. (2011). Глобализация, трансформация, кризис – что дальше? М.: Магистр.
- Кондратьев Н.Д. (2002). Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения // Избранные труды. М.: Экономика.
- Корнаи Я. (1999). Системная парадигма // Общество и экономика. № 3–4. С. 85–96.
- Корнаи Я. (2012). Размышления о капитализме. М.: Изд-во Института Гайдара.
- Крауч К. (2012). Странная не-смерть неолиберализма. М.: Дело.
- Кругман П. (2009). Кредо либерала. М.: Европа.
- Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 46. Ч. II.
- Мусихин Г.И. (2013). Очерки теории методологий. М.: ВШЭ.
- Розинская Н. (2010). Карл Полаanyi: В поисках свободы // Полаanyi К. Избранные работы. М.: Территория будущего.
- Сорокин Д.Е. (2001). Политическая экономия для России // Российский экономический журнал. № 2. С. 78–79.
- Тарасевич В.Н. (2013). О широком смысле и предметном пространстве современной политической экономики // Политэкономия: социальные приоритеты. Материалы Первого международного политэкономического конгресса. – Т. 1. От кризиса к социально ориентированному развитию: реактуализация политической экономики. М.: ЛЕНАНД.
- Шимко П.Д. (2004) Оптимальное управление экономическими системами: уч. пособ. СПб: Бизнес-пресса.
- Шульцдин Б.П. (2001) Исторический путь России в аспекте цивилизационного и формационного подходов // Социально-гуманитарные знания. № 2. С. 3–28.

Надійшла в редакцію 20.04.2015 р.

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF THE FORMATION OF MODERN POLITICAL ECONOMY

Yurii Zaitsev, Oleksandra Moskalenko

Author affiliation: *Yurii Zaitsev*, Doctor of Economics, Prof., Kyiv Vadym Hetman National Economic University. Email: zyk3000@rambler.ru.

Oleksandra Moskalenko, PhD in Economics, Professor Kyiv Vadym Hetman National Economic University. Email: alexmoskalenko@ukr.net.

The article investigates the reasons, factors and processes of formation of the modern political economy. The authors analyze the nature and direction of change in the paradigm of studying the complex and super-complex socio-economic processes in conditions of the transformation in technological mode of production, complicated interdependence of individual areas and sub-systems of the meta-system. They consider some internal substantial factors of saving key features of architectonics in the subject of classical political economy in the updated subject of political economy of modern society.

Keywords: speeding-up; static and dynamic systems; static and dynamic approaches; mainstream; neoliberalism; centripetal integration processes; innovatization of the economy; transformation of institutional forms; functional-and-factorial analysis; philosophical, systemic, civilizational approach; substantive field of political and economic research; paradigmatic shift; institutional social forms; transformed shapes; modern political economy.

JEL: A100; B410.